

*Ka. T. Puustkallu
hindamisus.
17. 11. 40*

Diplomitöö
392 206

E. V.

TARTU ÜLIKOLLI
BIBLIOTEKUSKONN

*Diplomiföör
valitud
30. 11. 40*

17. mail 1940
63

A. A

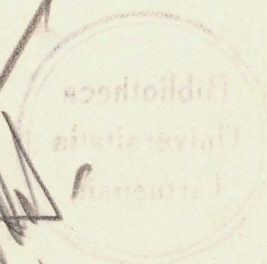
8085.

V A H E K O H U S

TKS §§ 1367 - 1400 järgi.

*Arvan, et see näib
arvestatud
26. 11. 1940*

[Handwritten signature]

Robert Viher'i
diplomitöö.

Matr.nr.13.814.

1940

Sept. 7. VI. 40 juur.

I

Käesoleva töö ülesandeks on anda ülevaade vahekohtu instituudist (ex-Venes tuntud 14.saj., mis ajast on säilinud dokumentaalseid andmeid, Vitsõn, N,V.) meil kehtiva TKS-e järgi. Parema käsitelu võimaldamiseks vaatleme vahekohtusse puutuvat normistikku alljärgneva kava kohaselt: 1) vahekohtust üldiselt, 2) eeskirjad, mis reguleerivad isikute ringi, kes on õigustatud kasutama vahekohtu abi ja mis asjus, 3) vahekohtu ellukutsumine, 4) vahekohtukirja sisu, 5) asja otsustamise tähtajast vahekohtus, 6) isikuid, kes võivad funktsioneerida vahekohtunikena ja nende asendamine, 7) menetlus vahekohtus, 8) juhud, mil menetlus vahekohtus lõpeb, 9) otsuse tegemine ja kuulutamine, 10) vahekohtu otsuse sooritamine, 11) vahekohtu otsuse tühistamise taotlustest.

Vahekohus (Schiedsgericht, l'arbitrage, *арбитражный суд*) on kohus, mis moodustatakse protsessijate poolt nende vahel tekkinud tsiviilvaidluse lahendamiseks. Tekib küsimus, mispärast ja missugustel kaalutlustel riigivõim, kes on enda kätte võtnud õigusemõistlemise funktsiooni, lubab riigi poolt seatud kohtute kõrval tegutseda erakohutul, nagu seda on vahekohus. Riigivõimu organid, kes on välja töötanud materiaali- ja protsessuaal-normid, mis peavad tagama tõe selgitamise ja milledest tuleb täpselt kinni

pidada otsuse tegemisel, usaldavad õigusemõistlemise eraisikuile, ning seatud tingimuste olemasolu korral annab nende isikute poolt tehtud otsustele samasuguse jõu ja tähtsuse nagu riigi poolt seatud kohtute otsustele. Sel puhul meil kehtivate vahekohtu reeglite koostajad tähendasid: vabatahtliku vahekohtu kohta peab silmas pidama, et vahekohtunike valik asja lahendamiseks vahekohtus kuulub loomuliku õiguse hulka, mis on läbi viidud kõigis seadusandlustes. On arusaadav, et isik, kes on õigus- ja teovõimne, võib enda varandusega oma äranägemise järele talitada, siis seda rohkem on tal õigus valida vahemees varanduse kuuluvuse kindlakstegemiseks, mispärast seaduses tuleb vaid see õigus fikseerida ning seada kord, mida peab käsitama vahekohus. Teiste sõnadega, riigivõim lubab vahekohut alusel, et üldiselt on igaühel õigus oma varanduse üle korraldusi teha, mispärast ka igaüks sarnaste korralduste tegemisel teise isiku arvamisi võib arvestada ning riigivõimul ei ole mingit põhjust takistusi teha teise isiku arvamisele alistumise vastu.

Vahekohus on meil kehtivate normide järgi vabatahtlik kohus, koosnedes isikuist - vahekohtunikest, kellele seadus omistab kohtuvõimu. Vahekohus on kohus kui generis, luuakse ad hoc eraisikute initsiatiivil tsiviilõiguslike tüliküsimuste lahendamiseks. Vahekohus tegutseb kui kohtulik asutis, kuid mitte nende normide järgi, mis riiklikele kohtuasutisile ette on kirjutatud. Protsessijate poolt

valitud vahekohtunikud ei oma teenistuslikku ise-loomu ega erilisi õigusi ning ei ka mingisuguseid kohustusi peale nende, mis tulenevad vahekohtukirjast.

Vahekohtunikenä võivad toimida ka ametkohtunikud, näit. jaoskonnakohtunikud, ringkonnakohtu, kohtukoja liikmed üksikult või osakond terves koosseisus. Tingimuseks on, et nad ei või võtta tasu vahekohtuniku ülesannete täitmise eest. Vahekohtu otsused on lõplikud. Nagu teada, vastutab riik üldkohtute funktsioonide eest, vahekohtus tehtud otsuste õiguspärasuse eest ei vastuta ta üldse.

II

Asume nüüd TKS § 1367-1400 fikseeritud vahekohtu instituudi lähemale vaatlemisele.

TKS § 1367 ütleb: "Isikud, kellel voli vabalt oma varanduse suhtes teha korraldusi, võivad nende vahel tekkinud vaieluse lahendamise usaldada ühele või rohkem vahekohtunikule, kes valitakse vastastikusel kokkuleppel paaritul arvul".

Nõue valida vahekohtunikke paaritul arvul (1,3 jne.) on tingitud sellest, et vältida hääl@/ poolekslangemist otsuse tegemisel, missugune võimalus aga täielikult puudub paarituarvulise koosseisu juures.

Otsus, mis tehtud paarisarvulise vahekohtu poolt, loetakse tühiseks (Senati ots. 1874, 326; 1880, 80, 140).

Isikuiks, kel on vaba voli käsutada oma varandust, tuleb pidada nii füüsilisi kui ka juriidilisi isikuid. See piiritelu on aga puudulik ega anna meile täit ülevaadet sellest, kes võivad kasutada vahekohtu abi. Seepärast praktikas on püütud määratella negatiivselt nende isikute ring, kes ei evi õigust pöördumiseks vahekohtu poole. Selleks annab võtme TKS § 1368 p.2, kus on tähendatud, et vahekohtu arutusele ei kuulu alaealiste ja teiste isikute asjad, kui selliste isikute üle on sisse seatud hoolekanne, nagu: hullumeelsed, kurtummad, pillajad. Ka ei saa need isikud tsiviilõiguslikke tülisid lahendada vahekohtus esindajate kaudu, sest nimetatud isikute asjad on välja tõstetud vahekohtu kompetentsist üldse.

Edasi tuleb mainida, et vahekohtu kaudu tülide lahendamist ei saa taotleda: maksujõuetud võlgnikud, surnud isiku ja teadmata äraolija varanduse hooldajad, testamenditaitur.

Isatšenko arvates pillajad ja maksujõuetud võlgnikud ei ole täielikult välja lülitatud vahekohtust. Nii maksujõuetu võlgnik, võib taotleda oma varanduslike huvide kaitset vahekohtu teel, kuid konkursivalitsus loobub tema huvide kaitsest, ja teostada seda kõigi võimalike abinõudega.

Mis puutub eraõiguslikesse juriidilisesse isikuisse, nagu seltsingud, ühingud jne., siis neile peab omistama täieliku õiguse kasutada tsiviil-õiguslike tülide lahendamiseks vahekohtu, kui need on selles kokku leppinud oma vastaspoolega.

Avalikõiguslikud juriidilised isikud (riiklikud ja omavalitsuslikud asutised) ei või apelleerida vahekohtu poole ega taotella viimaste kaudu oma huvide kaitset tekkinud tülide korral (§ 1368 p.3).

§ 1368 p.1 lülitab välja vahekohtu kompetentsist perekonnaseisuasjad, nagu vaidlused sünni seaduspärasuse, abielu tühisuse, laste adoptiooni jne. üle.

Isiklike õiguste hulka ei kuulu aga vaidlused alimentide nõudmise asjus, kui varanduslikud suhted, mida tülitsejad pooled võivad korraldada vabal kokkuleppel ja seepärast alluvad vahekohtu lahendamisele (Zmirlov on vastupidisel arvamusel).

§ 1368 p.4 kohaselt ei ole allutavad vahekohtule asjad, mis on ühenduses kuriteoga, s.o. kui kerkib üles eelmõiste küsimus, millele peab vastuse andma kriminaalkohus. Vahekohtu töö ostuks viljatuks, kui prejuditsiaal-küsimus jääb kriminaalkohtus lahendamata, sest üldkohtule esitatav vahekohtu otsus kuulub tühistamisele § 1368 p.4-st möödahiilimise tõttu.

§ 1368 p.5 keelab vahekohtul lahendada kinnisvarade kohta käivaid asju, kui tülitsejate poolte hulgas leidub isikuid, kes seaduse põhjal ei oma

õigusi kinnisvarade omandamiseks, valdamiseks ja kasutamiseks. See keeld on jäänus ex-Vene valitsuse ajast, mil püüti igati takistada poolakate ja juutide majanduslikku iseseisvumist.

§ 1368 p.6-ga lülitatakse välja vahekohtu alluvusest vaidlused tasuküsimustes õnnetuste korral käitistele töolistele ja nende perekondadele.

§ 1368 tõlgitsemine on tekitanud vaidlusi selles mõttes, et kas § 1368 haarab ainult nõudeasjad või ka asjad, mis aetakse hoiukorras. Poolt vaidlejad toetuvad sellele, et pole erandit tehtud seda liiki asjade suhtes, vastuvaidlejad toovad ette, et 1) § 1368 räägib ainult vaidlustest, 2) TKS § 1 ja 1368 on välja antud 20.XI 1864.a., hoiuasjade kohtupidamise kord aga 14.IV 1866.a., mispärast 1864.a. ei võidud neid ette näha ning 3) valitsev kohtutüüp on ikkagi riigi poolt seatud sui generis. Meil lubab TKS § 2025 vaidlusi, mis tekivad päranduse jagamisel, anda vahekohtu lahendada.

III

Vahekohus alustab tegevust 2 või rohkem isiku kokkuleppe alusel, kes on otsustanud anda nende vahel tekkinud tsiviil-õigusliku vaidluse nende poolt selleks valitud vahekohtunike kätte, missugune kokku-

lepe on väljendatud erilises aktis - vahekohtukirjas.

(6 ирреренцкои занмен).

Mida kujutab endast vahekohtukiri? See on leping, õigemini 2 lepingut, mis mahutatud ühte dokumenti: üks protsessijate poolte ning teine poolte ja vahekohtunike vahel. Et leping poolte ja vahekohtuniku vahel sarnaneb volituslepingule (mandatum, BES § 4363), siis tuleb sellest teha 2 järeldust:

1) vahemeesteks võivad olla vaid isikud, kellel pole keelatud astuda lepingulisse vahekorda ja 2) need isikud peavad olema vabad kitsendustest, mis seaduses eriti ette nähtud, volituslepingu sõlmimisel.

Kokkuleppe protsessijate vahel ühelt poolt ja nende ning vahekohtunike vahel teiselt poolt loob rea õigusi, ja kohustusi isikuile, kes sellest kokkuleppest osa võtavad. Peamine õiguslik tagajärg seisneb nõudja kohustuses tüliküsimuse lahendamist mitte taotella teises kohtus, ja kostja õiguses keelduda vastuse andmisest muus kohtus.

Mis puutub küsimusse, kas on võimalik vahekohtukirjas kokku leppida selles, et tulevikus tekkida võivad tüliküsimused lahendatakse vahekohtu abil, siis seadusandlused lahendavad selle küsimuse erinevalt.

Kui seadus nõuab, et vahekohtukirjas tuleb märkida,

valitud vahemeeste nimed ja aeg asja otsustamiseks, siis ei saa lubada kokkulepet selles, et tulevikus tekkida võivad vaidlused antakse vahekohtu lahendada. Senikaua kui pole tekkinud tüli ega ole teada nende asjaolude iseloom, mida vahekohus peab lahendama, nii kaua on raske valida sobivaid vahemehi. Oletame, et vahekohtukirjas on fikseeritud, et tulevased tülid lahendab jurist A. Tekibki tüli. Siis aga selgub, et selle tüli lahendamisel osutub kompetentsemaks agronoom B. Kuigi jurist A. võiks kutsuda agronoomi B. vahekohtusse eksperdina, võib viimane tehtavat otsust mõjustada (aga ka mõjustamata jätta) kaudselt, sest otsuse teeb jurist A. kui vahekohtunik suvaliselt.

On aga täiesti lubatav, et vahekohtukirjaga antakse vahekohtu lahendada mitu tüliküsimust.

Vahekohtukirjale kirjutavad alla pooled kui ka vahemehed, avaldades nõusoleku vahemeesteks olemise kohta. Juhtumil, kui üks pooltest või vahemeestest kirjaoskamatusse tõttu pole suuteline alla kirjutama, siis võib seda teha kolmas isik, keda seks volitatakse.

Vahekohtukiri, mis pole esitatud notarile kinnitamiseks, on tühine ja otsus, mis tehtud sellise vahekohtukirja järgi, on tühine ipso jure ilma poolte kaebuseta (Senati otsus 1880, 140).

Millise tähtsuse omistab seadus vahekohtukirjale, see selgub ex-Vene Senati otsusest 1915.a. nr.43, mille kohaselt asjaolud olid järgmised: Kaks naabrit pöördu- sid kirjaga valitud isiku poole, milles palusid vii- mast lahendada nende vahel rendilepingust tingitud tüliküsimus. Samas kirjas mõlemad pooled juba ette avaldasid, et lepivad tema (vahekohtuniku) otsusega ja täidavad selle, mille kindlustuseks maksid sisse 200 rubla, kusjuures selle poole sissemakstud raha tehtud otsusele mittealistumise korral peab minema heategevaks otstarbeks. Vahekohtunik arutas asja ja tegi otsuse. Et üks pool loobus otsuse täitmisest, siis vahekohtunik, silmas pidades kokkuleppe tingimusi, mak- sis törkuja poole sissemakstud 200 rubla heategevale asutusele. Hiljem sama pool esines nõudmisega vahekoh- tuniku vastu 200 rubla tagasimaksmise pärast, toetudes 1) TKS § 1369, 1371-le, et vahekohus oli loodud ilma vahekohtukirjata, ning 2) X köite § 1529 p. 4 põhjal olevat kokkulepe kehtetu ja vahekohtunik^{ul} polevat õigust raha välja maksta heategevale asutusele, ning 3) leping on sõlmitud riigikassa kahjuks, mispärast ka X köite § 1529 p. 5 põhjal pole maksev. Rahukohtunik ja II aste lükkasid nõudmise tagasi. Senat oma otsuses tühistas ringkonnakohtu otsuse järgmistel kaalutlustel:

"Eesmärgiga luua õigeid tingimusi õigusemõistle- misel, seadus nõuab, et iga tsiviilvaielus saaks aru- tatud, kas üldises TKS seaduses ettenähtud korras või

eri korras, mis ette nähtud vahekohtu kohta TKS § 1367-1400. Seadus loeb kehtetuks poolte kokkuleppe vaieluse läbivaatamise kohta teises korras ning otsuse, mis tehtud teises korras, pooltele mittekohustavaks".

IV

§ 1371 nõuab, et vahekohtukirjas tuleb märkida poolte ja nende poolt valitud vahemeeste ees- ja perekonnanimed.

Vahekohtukirja võib paigutada poolte kokkuleppel ka muud andmed, nagu: vahekohtu istungite aja, dokumentide hoiu, poolte seletuse andmise korra, otsuse tegemise aja, hagi kindlustamise, maksujõuetuse kohta ja muid seadusega mitte vastolus olevaid tingimusi, milliste loetelu võib veel pikendada, kuna eelpoolmainitu on toodud näitena. Kõik sellised, kas või üksikasjades fikseeritud tingimused määravad menetluse korra vahekohtus. Menetluse kord on seega määratud poolte kokkuleppega. Kuna seadus ei fikseeri menetluskorda vahekohtus, siis see, mis pooled on paigutanud vahekohtukirja, on vahekohtule juhtmeks või teisiti öeldult protsessuaalseteks normideks, millest vahekohus peab kinni pidama.

Seadusevastasteks osutuvad tingimused, mis on paigutatud vahekohtukirja: asja otsustamine niisuguste

tõendite alusel, mis pole seaduses ette nähtud, näit. kahevõitlus; tingimus, mis lubab anda vahekohtu otsuse peale apellatsioonikaebuse; tingimus, mis vahekohtu otsuse loeb tagaselja otsuseks; tingimus selliste hagi kindlustamisviiside kohta, mis seaduses pole ette nähtud.

TKS § 1371 on ses mõttes puudulik, et ta ei näe tagajärgi nendeks juhtudeks, kui vahekohtukirja pole paigutatud nõutavaid tingimusi või kui eksisteerivad seadusvastased tingimused.

Seadusvastaste ja lubamatute tingimuste paigutamine vahekohtukirja on välditav sellega, et notar, kellele esitatud Vahekohtukiri kinnitamiseks, kõrvaldab lubamatud tingimused. Teisest küljest kuigi vahekohtukirja on sattunud seadusevastaseid tingimusi, ei peaks see mõju avaldama otsuse tegemisele, sest lubamatute tingimuste peale tuleb vaadata kui pro non scripta ja need ei tohiks mõjustada teisi vahekohtukirjas esinevaid tingimusi. Seda seisukohta jagab Senat (1872,13).

V

§ 1372 mainib, et vahekohus peab talle lahendamiseks esitatud vaidluse kohta langetama otsuse hiljemalt 4 kuu jooksul, kui vahekohtukirjas pole teist tähtaega määratud. Algmoment arvatakse vahekohtukirja notarile või jaoskonnakohtunikule kinnitamiseks esitamise päevast.

Kui vahekohus 4 kuu jooksul ei ole suutnud otsust teha, siis võib määrata lisatähtaja poolte ja vahemeeste vahelise kokkuleppega. Seadus aga ei määritle, kas see kokkulepe vajab notari kinnitamist. Õigusteoreetik Annenkovi arvates võib see olla ka kodune (*Ордер сщг ком. сщп. 258*).

Sel korral kui vahekohus 4 kuu jooksul või täiendavad tähtaja jooksul ei ole jõudnud otsust teha, siis loetakse vahekohus olematuks ipso jure, ilma et vahekohtul oleks vaja selle kohta otsust teha. Peaks aga olema lubatav, et pooled võivad määrata veel kord uue lisatähtaja, sest teist korda täiendava tähtaja määramine puudutab ainult võistjate erahuve, mida neilt ei saa ära võtta.

Kui vahekohtukirjas või seaduses ettenähtud tähtaeg on saabunud, siis vahekohus ei tohi omal algatusel asja edasi ajada, kui selleks puudub

võistjate volitus. Kõik kirjalikud dokumendid peab vahekohus pooltele tagasi andma.

Pooled ei saa anda tüliküsimumust lahendamiseks riiklikule kohtule enne tähtaja möödumist, mis seaduses on ette nähtud või mille pooled on fikseerinud vahekohtukirjas.

Asja, mis on lahendada antud riiklikule kohtule, ei lõpetata, vaid seistatakse, kui üks pooltest esitab samale kohtule vahekohtukirja, millest nähtub, et pooled soovivad asja lahendada vahekohtu kaudu.

Avaldust asja seistamise kohta võib esitada igas asja seisundis (I ja II astmes), seega kuni otsuse tegemiseni. Kui aga on võetud tarvitusele hagi kindlustamine, siis need jäävad jõusse, kuigi asi devolveerub vahekohtu kätte. Riiklik kohus võib hagi kindlustamise lõpetada, kui niisugune sooviv avaldus on fikseeritud riiklikule kohtule esitatavas vahekohtukirjas.

Riikliku kohtu määruste peale, millega lükatakse tagasi hagi kindlustamise lõpetamine, asjatoimetuse seistamine vahekohtu moodustamise tõttu jne., võib erakaebustega pöörduda järgmise kõrgema instantsi poole.

Olulisteks vahekohtkirja osisteks on § 1371 p.1 ja 2 nõuded, mille kohaselt vahekohtkirjas peab olema refereeritud vaidlusaine küllaldase selgusega, nagu see on nõutav palvepunkti kohta hagipalves. Vaidlusaine küllaldase selgusega fikseerimine osutub vajalikuks seetõttu, et see punkt on aluseks asja menetlusel ja otsuse tegemisel.

VI

Üheks kardinaalsemaks küsimuseks osutub, kes võivad funktsioneerida vahekohtunikena, sest riik, lubades eksisteerida vahekohtuil, mis ad hoc moodustatakse, ei või ükskõiksel vaadata, kelle poolt ja kuidas teostub kohtumõistmine ja kas see vastab samadele tõeotsimise ideaalidele, mida taotleb riiklik kohus. Teisest küljest ka pooled on huvitatud sellest, et kohtumõistmine oleks isikute kätes, kes ei põle ainult paljast soovist mõista kohut, vaid et nad oleksid varustatud küllaldase oskusega lahendada tsiviilasju, kooskõlas südametunnistusega.

Otsekohest vastust sellele, kes võib olla vahekohtunikuks, TKS-s ei leidu. Vaatamata sellele, et seadus mingeid eeskirju ei anna, on seaduse kommenteerijad püüdnud seda tühikut täita loogiliste järelduste abil. Aluseks võttes seda, et

vahekohtukiri on lepingpoolte ja vahemeeste vahel, siis kohustused, mis vahemehed oma peale võtnud lepinguga, tuletuvad sellest volituslepingust. Volitusi kehtiva materiaalõiguse järgi võivad oma peale võtta isikud, kel pole takistusi lepingulisse vahekorda astumiseks, s.o. isikud, kellel on täielik õigus- ja teovõime või määritelles negatiivselt, vahekohtunikeks ei või olla alaealised, seaduslikult hullumeelseteks, vaimuhaigeiks tunnustatud, kurdid, pimedad, hoolekandeadused ja isikud, kes on õigused kaotanud.

Isikuile, nagu maksujõuetuks võlgnikeks tunnustatuile ja pillamise pärast hoolekande alla olijaile, peab omistama õiguse toimida vahekohtunikena sel alusel, et seadus keelab eelnimetatuile astumise varanduslikesse vahekordadesse, ja enestele kohustuste võtmise, mitte aga isiklikesse, millisena esineb ka vahekohtuniku ülesannete täitmine.

Edasi võiks meid huvitada küsimus, kas kirjaoskamatud võivad olla vahemeesteks? Seaduses otsest keeldu ei leidu. Kuigi § 1390 nõuab, et vahekohtu otsusele tuleb vahekohtunikel alla kirjutada, millest peab järeldama, et kirjaoskamatud vahekohtunikeks olla ei või. § 1391 loob aga aluse seesuguse järelduse tegemiseks, et kui kõik vahemehed ei või olla kirjaoskamatud, siis vähemus võib olla.

+

Selles §-s on üteldud, et kui vahemees keeldub (*отказавшись*) vahekohtu otsusele alla kirjutamast, siis teised, tehes selle kohta otsusele vastava märkuse, kirjutavad alla, kusjuures otsus loetakse kõikide poolt alla kirjutatuks. Sõna "keeldub" võib tõlgitseda kahes mõttes: 1) kui tahte puudust mitte kinnitada otsust oma allkirjaga, 2) kui võimaluse puudust allakirjutamiseks. Siin tuleb silmas pidada seaduselooja seisukohta, selle § kohta, mille kohaselt keeldumist tuleb mõista ükskõik millisel põhjusel. (

Указание, о составе арбитражного суда, стр. 715.)

Kui üldkohtuis kohtunike funktsioonide täitmine on usaldatud ainult meestele, siis kerkib siinkohal küsimus, kas sama tingimusteta nõue on kehtiv vahekohtuis, s.o. kas vahekohtunikeks on valitavad ka täisealised naisisikud. Seadus seks juhtnõõre ei anna. Õigusteoreetikud asuvad ses küsimuses erinevail seisukohtadel. Nii jagab Isatšenko seisukohta, et naisisikuil (teovõimelistel) on võrdne õigus meestega toimida vahekohtunikenä, kes, kui eraisikud, saavad kohtuliku võimu samasugustelt eraisikuilt. Kui kord eraisikud on usaldanud tüliküsimuse lahendamise nais-vahekohtunikele, siis ei ole põhjust püstitada nende kohta nõudeid, mis kehtivad riiklike kohtunike suhtes.

?
*Ei ole võimalik
naisel olla
vahekohtuniku!*

Vastupidisel seisukohal asub Annenkov (Омму
ком. снр. 264), kes, leides, et kuna seadusandja
ei ole soovinud anda seesugust õigust naistele, vahe-
kohtu instituudi kohta käivate reeglite täpse mõtte
tõlgitsemisel jõuab otsusele, et naiste (kuigi teo-
võimsate) valimine vahekohtunikeks pole mõeldav.

Vahekohtusse puutuvais reegleis on vaid üks
määrus § 1376 p.2, mis püüab kindlustada pooltele
vahekohtunike erapooletuse, ning mille järgi pool,
kes avastab vastaspoole hõimluse esimeses 2 astmes
vahekohtunikuga, mis tekkinud peale vahekohtukirja
koostamist, või kui tal endal tekkinud protsess vahe-
kohtunikega, võib vahekohtunikku taandada. Võrrel-
des mainitud taandamise õigust üldises kohtupida-
mise korras (§ 667) ettenähtuga, näeme, et viimane
annab pooltele palju suuremad võimalused. Seaduse
kommenteerijad (Annenkov ja Šening - Kohtuministee-
riumi žurnaal 1896.a. nr.6, lk.78) seletavad seda
seaduseandja redaktsioonilise veaga.

Vaevalt võib oletada, et vahekohtu reeglite
väljatöötajad, mainides taandamist, oleksid silmade
vahele jätnud üldised ses mõttes kehtivad reeglid.
Võib aga rohkem oletada, et vahekohtu juures, mis
põhjeneb vahekohtunike vabale valikule, seadus just
sellele valikule annab erilise tähtsuse, niisugune

Ex lib. univ. Tart.

valik puudub riiklikes kohtuis.

Neist kahest vahekohtuniku taanduse võimalusest on vähe, nagu seda arvab Annenkov (Омнин с.г. ком. с.г.р., 265), sest võib tekkida olukordi, kus vahekohtunike erapooletuse põhimõtte võib leida rikkumist. Nii võib üks vahemeestest pojastada vastaspoole või võtta vastaspoole varanduse enda hooldamisele. Seepärast Annenkov arvab, et vahekohtunike taanduse kohta peaksid kehtima samad sätted, mis on maksivad ametkohtunike taandamise juhtude kohta.

Mis puutub vahekohtunike taandumise võimalus-tesse, siis seadus sellest midagi ei räägi. Peab arvama, et seda võimalust vahekohtunikele antud pole. Vahekohtunike ülesannete täitmist takistavate asjaolude ilmsikstulekul võivad nad sellest teatada pooltele, kelle poolt toimub siis nende taandamine.

Avalduse vahekohtuniku taanduse kohta pooled peavad esitama sellele jaoskonna- või ringkonnakohtule, kelle kompetentsi oleks asi kuulunud hagi hinna järgi (§ 1377). Peab aga tunnistama, et taanduse nõue tuleb enne esitada taandatavale ja siis, kui viimane ei taandu, alles vastavale kohtule. Pole ju mõtet taanduse nõuet esitada kohtule, kui taandatav on nõus ise taanduma.

Palvele, mis esitatud vastavale kohtule vahekohtuniku taandamiseks, ei ole vaja juure lisada ära- kirju vastaspoole ja taandatava vahekohtuniku jaoks. Avaldusele tuleb lisada tõendid, mis kinnitavad taanduse nõude seaduspärasust.

Need avaldused vaadatakse läbi kohtu korraldaval istungil poole ja taandatavat välja kutsumata. Erakaebuse andmine kohtu korraldava istungi poolt tehtavaile määrustele neis asjus on võimalik ainult sel korral, kui kohus on jätnud avalduse vahekohtuniku taanduse kohta tagajärjeta (§ 673). Kohus, olles rahuldanud palve vahekohtuniku taanduse kohta, ei saa ise määrata uut vahekohtunikku, kuna see õigus kuulub ainult pooltele. Seega korraldab istung neis küsimustes, kas rahuldab või jätab tagajärjeta taandust nõudja poole palve.

Mis puutub vahekohtunike taandamisse poolte vastastikusel kokkuleppel (§ 1376 p.1), siis seadus selle protseduuri sooritamiseks juhiseid ei anna, mispärast peab arvama, et see toimub samas korras, nagu vahekohtu moodustamine, s.o. uue vahekohtukirja koostamisega notari või jaoskonnakohtuniku juures poolte, valitud uute ja endiste (taandatavate) vahekohtunike osavõtul. Täiendav vahekohtukiri koostatakse sel korral, kui kõik tingimused vahekohtu moodus-

tamise kohta jäävad endiseks peale muudatuse vahekohtu koosseisus, Endiste (taandatatavate) vahekohtunike osavõtt täiendava vahekohtukirja koostamisest notari või jaoskonnakohtuniku juures on nõutav sel kaalutlusel, et allkirjade andmisega täiendaval vahekohtukirjal allakirjutajad tõendavad mitte ainult oma nõusolekut vahemeheks olemise kohta, vaid ka seda, et nõustuvad selleks ülesandeks tingimustel ja koosseisus, mis fikseeritakse täiendavas vahekohtukirjas.

Missugused tagajärjed on sel asjaolul, kui pooled on valinud vahekohtunikeks isikuid, kes sellistena pole õigustatud funktsioneerima?

Kas kohus ise on õigustatud kontrollima vahemeheks valitu õigusi või on selleks vajalik poolte kaebus?

Seaduses on toodud ainult need juhud, kus kohus on õigustatud tühistama vahekohtu otsust poolte palvel (§ 1386) ja oma äranägemisel (§ 1397).

§§ 1396 ja 1397 ei haara neid juhte, millal vahekohtunikeks on valitud vastavat kvalifikatsiooni mitteevivad isikud. See lubab järeldada, et kui pooled on seesugused seaduse nõudeile mittevastavad vahekohtunikud valinud, siis neil (pooltel) pole alust nõuda niisuguste vahekohtunike mittekompetentseiks

tunnustamist ega kohtul enesel vahekohtu otsuse tühistamise õigust. Kuid see järeldus ei saa õige olla.

§§ 1396 ja 1397 arvestavad otsuseid, mis on tehtud kompetentse kohtu poolt. On endastmõistetav, et seaduses ei pruugi fikseeritud olla otsuste tühi- sus, mis tehtud ebaseaduspärase vahekohtu poolt, niisugused otsused loetakse tühiseks nende tegemisega. Vastupidise lubamine tähendaks sundida kohut täitma seadusevastaseid otsuseid ja pooli alistuma neile.

Nii ka Senati seletuse kohaselt otsus, mis tehtud paarisarvulises kohtu koosseisus, loetakse tühiseks, kuigi niisuguse otsuse tühisust ei ole seaduses mainitud.

Seega on kohtule jäetud õigus igakord tühistada vahekohtu otsus, kui see on tehtud ebaseadusliku koosseisu poolt.

VII

§§ 1378-1383 sisaldavad norme, mis reguleerivad vahekohtu protsessi õigusi ja kohustusi. Siin on võetud põhimõtteks, mida vähem karme formaalsusi, seda kiiremaks, kergemaks ja vastuvõetavamaks kujuneb menetlus vahekohtus.

Nii mainib § 1378, et vahemehed ei ole kohustatud menetlusel silmas pidama formaalsusi, millised

on nõutavad üldkohtuis, peavad aga alistuma vahekohtukirjas fikseeritud tingimustele. Samuti kõik vajalikud dokumendid, teated ja seletused pooled peavad esitama vahekohtule igasuguse formaalsuseta (§ 1379). Nimetatud §-i mõtte kohaselt pooled võivad esitada dokumente vahekohtule mitte ainult viimase istungil, vaid isiklikult igale vahemehele, kui see pole ettenähtud teisiti vahekohtukirjas. Seega, kui vahekohtukirja pole sisse võetud nõudeid mõningate formaalsuste kohta, jääb vahekohtunikele vab voli ignoreerida isegi üldisemaid tsiviilkohtupidamise seaduse eeskirju, nagu poleks selliseid olemas. Nii pole vahekohtul keelatud: nõuda dokumente, millele pooled pole viidanud, küsitleda tunnistajaid asjus, mille selgitamine tunnistajate abil üldkohtuis keelatud (SKS § 409 ja 410), anda eesõigus kodustele aktidele avalike ees, hinnata esitatud tõendeid vavalt jne.

See asjaolu, et vahekohus pole seotud formaliteetidega, milleta pole mõeldav menetlus üldkohtuis, seab meid küsimuse ette, kas vahekohus võib oma soovil menetleda TKS eeskirjade kohaselt. Kui vahekohtukiri ei dikteeri ette seesugust keeldu, siis vahekohtul on täielik õigus menetluse aluseks võtta TKS eeskirjad. On ta seda teinud, siis pooltel pole õigus

protesteerimiseks ega kaebamiseks, isegi siis puudub see õigus, kui vahekohus poolte arvates on toiminud TKS-i mõne eeskirja vastaselt. Ainult vahekohtukirja tingimused on seks piduriks, mis kitsendavad vahekohtutegevuses menetluse vabadust ja suvalisust.

Kui pool viitab mõnele tunnistajale, eksperdile või ümberkaudsele elanikule, siis nende kaasa- toomine on viitaja oma asi. Ei ole aga alust oletamiseks, et vahekohtul puudub õigus eelnimetatute protsessi tõmbamiseks. Seda teeb ta neile kutsete saatmisega. Mitteilumuse korral üldkohtud võivad määrata karistusi, vahekohtule ei ole aga antud seda võimu, mispärast vahekohtule jääb võimalus ainult kutsumist korrata.

Tunnistajate, ekspertide küsitlust ja paiklikku ülevaatus vahekohus peab toimetama terves koossõisus.

Kui vahemehi on rohkem kui 1, tekib nagu vajadus isiku järgi, kes juhiks menetlust, sest pole mõeldav kollegiaalse organi teotsemine juhita. Sellele esimehele ei saaks aga kuuluda mitut häält. § 1388 mainib, et igale vahemehele kuulub üks hääl.

Kas vahekohtus võib toimuda vaidlus dokumentide ehtsuse üle? Kuigi seda küsimust reguleerivad eeskirjad puuduvad, siis peab arvama, et vahekohus seda teha võib.

Mis puutub aga võltsimisvaidlusse, siis nende faktide selgitamise vahekohtu ülesannetesse ei saa kuuluda. (VT. seadusandja seletuskiri TKS § 1384 juure.) Asi kuulub niisugustel juhtudel lõpetamisele (§ 1384 p.3).

§ 1380 annab vahekohtule õiguse määrata uue tähtaja teadete ja dokumentide esitamiseks, kui üks pooltest ei ole seda teinud või viivitab nende esitamisega. Uue tähtaja määramise peab vahekohus poolele teatavaks tegema, kusjuures tuleb silmas pidada, et vahekohtu poolt määratud uus tähtaeg ei või olla niivõrd pikk, mille tõttu vahekohus ei saaks otsust teha seaduses või vahekohtukirjas ettenähtud tähtajal. Vahekohus võib ka uut tähtaega mitte määrata, sest § 1380 rakendamine on fakultatiivne.

Juhtumil, kui protsessijad ei ilmu vahekohtusse seletusi andma või ei esita kirjalikke tõendeid antud tähtajaks, siis vahekohus teeb otsuse olemasolevail andmeil ja materjali põhjal. Sama seisukohta jagab ka senat (1879, 5).

§ 1381 mõttest peab järeldama, et vahekohtu ülesandeks on välja kutsuda pooled seletuse andmiseks. Seda toimingut sooritab ta suuliste või kirjalike teadete saatmisega pooltele.

Kui vahekohtukirjas puudub tingimus selle kohta, kus vahekohtu istungid peetakse, siis vahekohtul peaks

olema õigus kutsuda pooli asja arutamisele vahemehe elukohta.

Dokumentide saamiseks ametasutusilt vahekohus on õigustatud (§ 1383) pooltele andma tunnistusi, milles tõendatakse nende esitamise vajadust vahekohtule. Ametasutistel võib tekkida kahtlus vahekohtu eksisteerimise kohta, sest riigivõimu organele saab vahekohtu olemasolu teatavaks alles viimase otsuse esitamisega üldkohtule. Kahtlus on aga hajutatav, kui ametasutise poole pöördumisel esitatakse vahekohtukirja ära kiri.

Tegevus vahekohtus suunitakse lõppresultaadi - otsuse - saabumisele lahendatavas asjas. Võib aga juhtuda, et otsuseni ei jõuta üldse. Nii seadus (§ 1384) näeb ette juhud, kus protsessi käik areneb tingimusteni, mis katkestavad edaspidise asjaarutamise. Normaalselt lõpeb asi vahekohtus otsuse tegemisega. Juhtudele, kus asi kuulub lõpetamisele, vaatame kui eranditele.

VIII

Edasi vaatleme tingimusi, millistel vahekohus peab tegevuse lõpetama. Need juhud on ette nähtud § 1384-s. Nii p.1 kohaselt vahekohus lõpeb poolte vastastikusel kokkuleppel, mis on ka täiesti loomulik, sest pooled, kui asja peremehed, on seks alati õigustatud. Teise juhuna mainitakse nõudja või kestja surma. Ja see on ka arusaadav. Kui vahekohtu eksisteerimine oleneb ainult poolte vabast tahtest, siis ühe poole surm võtab võimaluse kokkuleppeliselt määrata oma asja saatust. Siinkohal peab tähendama, et ühe poole surm ei seista, vaid lõpetab asja, jäädavalt, sest ei ole mõeldav, et surnud poole õigusjärglased tõmmatakse protsessi ja allutatakse vahekohtu otsusele, mis seaduse mõtte vastane oleks, sest tülide allutamine vahekohtule oleneb ainult tülitsejate vabast tahtest. Surnud poole õigusjärglased võivad alista (pole aga seks kohustatud), kui nad omal vabal tahtel sõlmisivad vastaspoolega sarnase lepingu vahekohtukirja näol.

Kas ka hullumeelsed on paigutatavad p.2. alla? Kuigi nad ei ole surnud füüsiliselt, on nende vaimline seisund selline, kus ei saa juttu olla vabast tahtest, seega ka mitte teovõimest. Hullumeelsete

eest teotseb nende seaduslik esindaja, kes aga ei saa kasutada vahekohtu abi, s.o. ei või olla poolleks vahekohtus. Isatšenko arvates hullumeelne võib terveneda, haigus on ajutine nähtus ja seepärast hullumeelseks jäänud poolele ei saa vaadata kui igavesti vahekohtu menetlusest väljalülitatule. On õigem seetõttu vahekohtu tegevust lugeda seistatuks kuni haigestunud poole tervenemiseni, missuguse momendi saabumine ei või ületada otsuse tegemiseks seatud tähtaega. Vastasel korral loetakse vahekohtu tegevus lõpetatuks § 1384 p. 4. põhjal. Annenkov peab vahekohtu tegevuse lõppemiseks küllaldaseks veel järgmisi põhjusi: kui ühe poole varanduse või ta enese üle seatakse sisse hoolekanne hullumeelsuse, pillamise või maksujõuetuks võlgnikuks tunnistamise pärast (*Оном сч. кум. смп. 274*).

Kolmanda momendina lõpeb menetlus vahekohtus, kui tulevad ilmsiks kriminaalsed asjaolud, mis võivad mõjustada asjakäiku. Tsiviilkohtus samuti kriminaalse asjaolu ilmsikstulekul seistatakse menetlus kuni kriminaalkohus on langetanud otsuse. Vahekohtu menetluses kriminaalse asjaolu ilmnemisel tuleb esmalt võtta seisukoht, kas see asjaolu on niisuguse loomuga, mis teeb võimatuks tüliküsimuse lahendamise. Ainult sel puhul menetlus vahekohtus peab lõppema.

Neljandaks lõpeb vahekohus, kui sureb üks vahemeestest ja tema asemele ei valita uut või kui ülejäänuille ei anta õigust tegevuse jätkamiseks, või kui pooled kokkuleppel kõrvaldavad mõne vahemeestest uut asemele valimata. Annenkov püüab neljandat juhtu täiendada uute momentidega. Nii arvab ta, et vahekohtu tegevus peaks lõppema, kui vahemees läheb hulluks või tunnistatakse maksujõuetuks võlgnikuks, arvatud välja pillajaks tunnistamine, millisel juhul vahekohtunik õigusi ei kaota.

Kõigest eeltoodust võib järeldada, et kui pooled vahekohtulisakirjaga annavad tüliküsimuse lahendamise uute täiendatud vahekohtu koosseisule või allesjäänuille, siis asjaarutamine võib jätkuda.

Väga mitmesugused põhjused võivad mõjutada menetluse käiku, kusjuures otsus ei saabu määratud tähtajaks, kas vahemeeste või poolte süü tõttu. Kui eeskirjad annavad pooltele õiguse tähtaja määramiseks, siis on täiesti loomulik, et pooled kokkuleppel võivad seda pikendada täiendava vahekohtukirjaga (§ 1385). Kui täiendava (s.o. teise) tähtaja jooksul ei jõuta lahendada asja, siis § 1383 lubab määrata uusi tähtaegu, kui sellekohane kokkulepe fikseeritakse täiendavas vahekohtukirjas.

IX

Otsuse tegemist ja kuulutamist reguleerivad §§ 1387-1392.

§ 1387 järgi vahekohus teeb otsuse südametunnistuse järgi. Mis tuleb mõista selle all ja kas on siis mingisuguseid piire südametunnistusel?

Vahekohtu reeglite väljatöötajad, Senat (otsuses 1871, 532) ja paljud õigusteoreetikud ütlevad, et südametunnistuse all tuleb mõista inimeses peituvat õiguse ja õigluse tunnet. See on eetika - juriidiliste vaadete maailm, mis juhib vahekohtunike tegevust ning sunnib selle veendumuse sellele lõpptulemusele, mis omab kohtuotsuse vormi. Seadus ei põhjene alati loomuliku õiguse alustel ja sellepärast vahekohtu otsus võib sageli risti vastu käia objektiivsele - kirjutatud õigusele, mis juhib riigi poolt seatud kohtute tegevust (Шаркин: О суде и семейном суде, стр. 104).

Vahekohus teeb otsuse südametunnistuse järele ning mingisuguseid piire siin ei ole. Juhtumil aga, kus südametunnistus annab maad omakasule või muudele isiklikele huvidele, vahekohtunikud kannavad kriminaalkohtulikku vastutust riigi poolt määratud kohtunikega ühel alusel. See ühelt poolt ning usaldus

neid valijate isikute poolt teisest küljest peavad tagama õigusemõistlemise vahekohtus.

Loomupärast õiglusetunnet ei tule aga nii mõista, et vahekohtu otsus võiks vastolus olla tsiviilõiguse materiaal-osa normidega. Nii ei saa vahekohus oma otsusega jagada jagamatut asja, näit. ei saa mõista majast osa kortereid ühele, osa teisele isikule.

Peab arvama, et vahekohus oma otsusega võib ühele poolele peale panna kulusid, mis tekkinud vahekohtukirja tõestamisest tunnistajate ja ekspertide väljakutsumisest jne. (Senati otsus 1878,67).

§ 1388 järgi on tingimuseks seatud, et otsuse tegemisele eelkäivast nõupidamisest peavad osa võtma kõik vahekohtusse kuuluvad vahekohtunikud ning otsus tehakse häälteenamusega. Järelikult kuigi saab kindlaks teha, et häälteenamus oli olemas, vaatamata ühe vahekohtuniku puudumisele, kuulub vahekohtu otsus ümberlükkamisele, kuna võimatu on ette näha, kuidas oleks mõjunud kaaskohtuniku arvamine nõupidamisest osavõtu korral.

Mis puutub vahekohtu otsuse sisusse, siis nagu § 1389 näeb ette, peab ta sisaldama: Poolte ning vahekohtunike perekonna-, ees- ja isanimed, poolte nõuded ja tõendid ning alused, mis vahekohtu poolt vastu

võetud ja millele otsus rajatud. Kui nimetatud nõudeid võrrelda TKS § 701-ga, kus loeteldud riigivõimu poolt seatud kohtuis tehtud otsuste olulised osad, siis näeme, et vahekohtu otsustel puudub otsuste sisu, mis ette nähtud § 701 p.4-s. Kui otsuse sisu all mõista vastust, mille kohus peab andma temale arutada antud asjas, siis selle (sisu) märkimata jätmine § 1389-s on seletatav seaduse puudulikkusega. See seaduse puudulikkus on parandatud praktikaga. Vene Senat oma otsuses 1871.a. nr.532 on seletanud, et vahekohtu otsused, millistes pole väljendatud arvamist asja sisu kohta, ei või omada kohtuotsuse tähtsust.

Endastmõistetavalt peavad vahekohtu otsused olema selged ja täpsed, nii et nende mõtte kohta ei tekiks mingit kahtlust pooltel ega kohtul, kes teeb korralduse nende täitmiseks. Peab vajalikuks tunnistama nõude, et vahekohtu otsuses märgitakse otsuse tegemist aeg ja koht, kuna neil andmeil on tähtsus tähtaja arvutamisel edasikaebuse ning riiklikule kohtule allumuse mõttes otsuse täitmise korral.

Kui riiklik kohus tunneb moodust, kus otsus saabub, kas resolutsioonina või otsusena lõppvormis, siis vahekohtu otsus valmib kohe lõppvormis.

§ 1390 nõudel vahekohtu otsus peab olema alla kirjutatud kõigi vahekohtunike poolt. Juhul, kui mõni vahekohtunikest on kirjaoskamatu, siis tema eest

kirjutab alla kõrvaline isik, keda selleks volitatakse.

Kui üks vahekohtunikest keeldub otsusele alla kirjutamast, mingil põhjusel (§ 1391), siis märgitakse see otsusele ja kirjutatakse alla ülejäänud enamuse poolt. Seega otsus oma jõudu ei kaota.

Otsuse kuulutamise korda seadus ei puuduta, on vaid tähendatud, et otsus kuulutatakse pooltele allkirja võtmisega otsusel enesel. See vihje laseb järeldada, et otsust ei pruugi ette lugeda, vaid võib anda pooltele lugemiseks. Poole kirjaoskamatus korral kirjutab viimase eest alla kõrvaline isik, keda selleks volitatakse.

Kui pooled otsuse ärakuulamiseks pole ilmunud, siis loetakse otsus kuulutatuks päeval, mis oli vahekohtukirjas määratud selle ettelugemiseks (§ 1392).

Otsuse kuulutamisega lõpeb vahekohtu tegevus. Kuna vahekohus on eraisikute kohus, kellele ei ole omistatud sundivat võimu oma otsuste täideviimiseks, siis sooritusmenetlus langeb üldkohtule.

X

§ 1394 järgi vahekohtukiri ja algotsus esitatakse hiljemalt seitsme päeva jooksul tema kuulutamisest, alluvuse järgi sellele jaoskonna- või ringkonna kohtule, kelle jaoskonnas või ringkonnas ta on otsustatud. Vahekohus ühes otsusega saadab vastavale kohtule asjatoimetuse kõigi dokumentidega. Kogu asjatoimetus saadetakse edasi ka sel korral, kui ei saa olla mingit otsuse täitmist, näit.: hagi jäi rahuldamata. Kompetentne kohus annab välja täitelehe ning vahekohtu otsus pööratakse täitmisele üldises korras. Juhul, kui vahekohus viivituse tõttu ei saada toimetust 7 päeva jooksul edasi vastavale kohtule, siis pooltel on õigus kaevata vahekohtu aeglase tegevuse peale.

Vahekohtu toimetus jõudnud üldkohtusse jääb sinna seisma. Hageja palve peale - anda täiteleht - kohus avalikul istungil vaatab läbi vahekohtu toimetuse ja oma määrusega otsustab täitelehe välja anda.

Ringkonna- ja jaoskonna-kohtuile on omastatud õigus keelduda andmast täitelehte, sest konkreetne kohus peab igakord otsustama, kui talle täitelehe nõudmise palve esitatud, kas just ~~on~~ ta on selleks

kompetentseks kohtuks, kes selle välja andma peab. Seega kohus igakord neis asjus peab pidama silmas competentiae ratione materiae eeskirju. Kui kohus leiab, et allumuse kohaselt täitelehe väljaandmine ei kuulu temale, siis asi jäetakse seisma, sest kohus ei saa saata toimetust tagasi vahekohtule, kuna niisugune lakkas eksisteerimast otsuse tegemisega. Olukorrast leitakse pääsetee sel viisil, et kohus ise saadab asjatoimetuse vastavale kohtule. Kui ka viimane keeldub täitelehe väljaandmisest, siis nõudjal tuleb oma õiguste kaitseks alustada üldistel alustel menetlust allumuse kohta.

Täitelehte väljaandev kohus ei uuri asjatoimetust sisuliselt, kuid see ei luba veel järeldada, et tal puuduks õigus kontrollida ja tutvuda vahekohtu asjakäiguga. Leides, kas või ühegi momendi, mis muudab vahekohtu otsuse tühiseks (§ 1397 mainituist), ei saa kohus anda täitelehte.

Vahekohtu poolt tehtud otsuse peale pole võimalik esitada apellatsioonikaebust (§ 1393).

XI

Ühe kuu jooksul, arvates otsuse kuulutamisest, võib vahekohtu otsuse peale esitada tühistamise palve sellele kohtule, kuhu on esitatud vahekohtu otsus ühes toimetusega. See palve erineb tunduvalt apellatsioonikaebusest oma sisult kui ka tagajärgedelt. Otsuse tühistamise avaldus ei esine kaebusena, millega vääratakse vahekohtu otsuse vildakust, samuti ka mitte materiaalse ja protsessuaalnormide rikkumist, vaid palvena, millega taotellakse vahekohtu otsuse tühistamist vahekohtukirjas ning vahekohtu reeglite kohta käivate normide alusel.

§ 1396 järgi vahekohtu otsus tunnistatakse kehtetuks poolte palvel: 1) kui otsus on tehtud pärast seks määratud tähtaega, 2) kui otsus on tehtud isikute poolt, kes polnud vahekohtukirjale alla kirjutanud, 3) kui otsus on tehtud üldse vahekohtukirjas fikseeritud tingimuste vastaselt. Esimene juht nõuab kinnipidamist § 1372-st, teine - § 1369-st ja 1370-st ning kolmas - § 1371-st.

Peab arvama (Annenkov, lk.287), et vahekohtu otsuse tühistamise palve peaks võima esitada ka teiste vahekohtu kohta käivate normide rikkumisel, nagu:

1) kui vahekohtu otsuse tegemisest on võtnud osa vahemehed, kes asja otsustamisest on taandatud, kas

ühe või mõlema poole poolt (§ 1376),

2) kui vahekohtus pole vastu võtnud tõendeid ja dokumente, mis poolte poolt esitatud (§ 1379),

3) kui on tehtud otsus, ilma et oleks välja kutsutud pooli ja ära kuulatud nende seletusi (§ 1381),

4) kui otsus on tehtud niisuguses olustikus, mil menetlus oleks tulnud lõpetada (§ 1384),

5) kui otsuse tegemisel pole arvestatud poolte poolt esitatud tõendeid, ja

6) kui polnud välja kutsutud pooli neile otsuse kuulutamiseks (§ 1372).

Vahekohtu otsuste tühistamise palvete esitamise õigus kuulub protsessijaile. Võiks tekkida küsimus, et kas samade palvetega võivad esineda ka kolmandad isikud, kes ei esinenud protsessis pooltena. Vastus on eitav sel põhjusel, et § 1397 järgi vahekohtu otsusel pole jõudu kolmandate isikute kohta, mispärast kolmandail isikuil pole vajadust paluda otsuse tühistamist. Annenkovi arvates (lk. 289) vahekohtu otsuse tühistamise palve esitamise õigus peaks kuuluma ka poolte õigusjärglastele.

§ 1398 nõudel palve vahekohtu otsuse tühistamiseks tuleb esitada ühe kuu jooksul, missugust tähtaega loetakse pooltele otsuse kuulutamise päevast. See tähtaeg, mida ei saa mingil tingimusel pikendada,

on ühesugune nii jaoskonna- kui ka ringkonnakohtutele esitatavate kaebuste suhtes.

Vahekohtu otsusega mitterahulolev pool (§ 1396-s nimetatud juhtudel) võib anda kaebuse vahenditult sellele riiklikule kohtule, kellele asi oleks allunud. Teisiti pole ka võimalik, sest vahekohus lõpetas eksisteerimise otsuse tegemisega.

Vahekohtu otsuse tühistamise palve, mis esitatud pärast § 1398 ettenähtud tähtaega (1 kuu), jäetakse tagajärjeta, kui selles paluti vahekohtuotsuse tühistamist põhjustel, mis toodud § 1396-s. Kui aga esitatavas palves juhitakse üldkohtu tähelepanu ühelegi § 1397 ettenähtud juhule, siis sel asjaolul, et palve on esitatud pärast ühekuulist tähtaega, ei ole tähtsus. Kohus peab palve sisuliselt läbi vaatama, kuna üldkohus on kohustatud tühistama seadusevastased otsused ex officio.

Seadus ei normeerigi seda korda, kuidas tuleb ~~pidada~~ palve esitada, kas lisadega või ilma; samuti on reguleerimata palvete vastuvõtmise ja läbivaatamise protseduur. See tühik ei ole täidetav muuga, kui eeskirjadega, mis reguleerivad protsessikorda üldkohtutes analoogilistel juhtudel. Vahekohtu otsuste tühistamise palvete koostamise ja esitamise korra suhtes peab silmas pidama esiteks, et palved oleksid koostatud vormis, mis üldiselt nõutavad teiste palvete kohta, sisuliselt aga peavad need sisaldama neid aluseid, mis

paluja arvates vahekohtu otsuse tühistamist põhjustavad ja teiseks, et palved võib esitada tavalise kaebuste andmise korra kohaselt, kas palja isiklikult või teise isiku kaudu. Juhtumil, kui palve esitatakse ringkonnakohtule, siis tuleb palvele lisada ära kirjad palvest enesest ja kõigist dokumentidest, nii mitmes eksemplaris kui palju on isikuid, kes moodustavad vastaspoole. Samuti tuleb ligi lisada raha kohtupristavi jaoks kutselehtede kättetoimetamise tasuna.

Vajalike ära kirjade mittelisamise tagajärjeks on, et asjale ei anta käiku. Jaoskonnakohtule esitavatele palvele ära kirju lisada pole vaja, sest seadus seda ei nõua.

Kui aga esitatavas palves jäetakse märkimata andmed, milliste ärajätmine hagipalveis pole lubatav, nagu, kes on hageja, palvepunkt, siis palve saadetakse palujale tagasi.

Peab tunnistama, et vahekohtu otsuse tühistamist taotleva palve vastuvõtule ja läbivaatamisele ei avalda mingit mõju see asjaolu, et 1) vahekohus polnud esitanud oma otsust palve esitamise ajaks, 2) et polnud veel palutud vahekohtu otsuse täideviimist või ^{et} ~~vähem~~ kohus oli teinud määruse täitelehe väljaandmiseks.

Üldkohtu I aste, arutades läbi vahekohtu otsuse tühistamiseks esitatud palve, peab fikseerima oma

seisukoha. Võime seda nimetada otsuseks või määruseks? Alul ex-Vene Senat asus seisukohal, et see on otsus (1872,942; 1875, 618), mille peale on võimalik anda nii apellatsiooniki kui ka kassatsioonikaebust. Need üldkohtute tehtavad fikseeringud pole otsused, vaid määrused, sest kohus ei lahenda neil puhkudel poolte tsiviilset materiaalõiguslikku suhet ega aruta asja sisuliselt, vaid piirdub ainult kontrolliga vahekohtu nende eksimuste üle, millele paluja üldkohtu tähelepanu juhib. Kohtu tegevus niisugusel korral suundub sellele, et lahendada küsimus, kas kaevatud otsus võib jõusse jääda või tuleb tühistada.

§ 1397 näeb ette juhud, mil vahekohus oma otsusega pole rikkunud vahekohtukirja tingimusi, ega korda, kuid siiski on ületanud talle antud võimupiirid, ja nimelt: 1) on teinud otsuse isikute suhtes, kes ei võtnud osa vahekohtukirja koostamisest. (See norm on selle üldise põhimõtte kordamine, et iga kohtu otsus omab jõu ainult asjast osavõtvate isikute kohta.), 2) on teinud otsuse asjade kohta, mis polnud vahekohutule vahekohtukirjaga lahendada antud, ja 3) otsus on tehtud asja kohta, mis ei kuulu vahekohtu kompetentsi § 1368 järgi. Kõigil eeltoodud juhtumel vahekohtu otsus ei või jääda jõusse, kuigi pooled pole seda oma kaebuses taotelnud. Siin seadus ise püüab pakkuda kaitset asjast mitte osavõtnud isikuile. Kohus ex

officio on kohustatud tühistama otsused, mis patustanud eelmise kolme punkti vastu.

Vahekohtukirja koostamisest, nagu teame, võtavad osa kaks gruppi isikuid - pooled ja vahemehed.

Kui vahekohtu otsuse tegemisest on osa võtnud isikud, kes polnud seks õigustatud vahekohtukirjaga, siis vahekohtu otsus tuleb lugeda tühiseks. Tekib küsimus, mis alusel üldkohus tunnistab otsuse tühiseks? § 1396-s ja 1397-s ei ole sellest juttu. Siin tuleb aga silmas pidada seda, et üldkohus on õigustatud ja kohustatud tühistama niisugused vahekohtu otsused, mis tehtud vahemeeste poolt, kes pole selleks volitatud vahekohtukirjaga. See, kes pole selleks volitatud, polegi vahekohtunik, ja otsus, mis selliste isikute poolt langetatud, ei oma kohtuotsuse jõudu ja on seepärast tühine seaduse ehese jõul, mispärast seadus ei pruugi seda eraldi mainida. Üldkohus, leides temale esitatud vahekohtu otsusest, et selle on teinud isikud, kes polnud selleks volitatud vahekohtukirjaga, on õigustatud ja kohustatud seesugust otsust tühistama täies ulatuses.

Nagu juba eelpool mainitud, on tühine vahekohtu otsus, mis on tehtud kõrvaliste isikute kohta (¹ *omnium in omnibus*). Siinkohal tuleks ära märkida, et vahekohtuotsus võib olla kõrvalistele isikutele kas soodus või ebasoodus. Esimesel juhul kõrvaline isik

näeks meeeldi selle jõusse jäämist. Kuna aga üldkohtul puudub võimalus kaaluda sisuliselt, kuivõrd see on isikule meelepärane või mitte, siis tühistab ta niisugused otsused.

§ 1394^I. See novell reguleerib hoidumist kuritarvitustest, millised võiksid leida aset siis, kui kinnisvaradele omandiõiguse ülemineku puhul hoidutakse kõrvale kinnistuskulude maksmisest. Nagu sellest ilmneb, on § 1394^I antud täielikult riigi fiskuse huvides. Üldkohus, kellele vahekohtu otsus saadetakse, peab selle järgi valvama, et isik, kellele läheb omandiõigus kinnisvarale, tasuks kinnistuskulud riigile. Loomulik on seepärast, kõik, et üldkohus, saades vahekohtu otsuse, kontrolliks esmalt, kas vahekohtu otsus võib üldse jääda jõusse. Jaataval korral saadab otsuse ärakirja vastavale maksuametile riigimaksude (tempelmaks, kinnistuslõiv) väljaarvestamiseks. Peale viimaste õiendamist annab kohus asjast huvitatud isiku palvel välja määruse ärakirja esitamiseks vastavale kinnistusametile kinnisvara ümberkinnistamiseks.

Vene protsessualistid on asunud vahekohtu instituudi suhtes seisukohale, et nimetatud instituuti käsitlev normistik vajab reformimist (mõned õigusteoreetikud, nagu Skitski ja Zmirlov, peavad seda instituuti koguni kahjulikuks). Nii arvab Šening, et tuleks: 1) anda täpsem loetelu isikuist, kes ei või kasutada vahekohtu abi,

2) lülitada välja vahekohtu kompetentsist tulid kinnisvaradele, 3) fikseerida selgemalt vahekohtu tegevuse lõppemise viisid, 4) täpsustada eeskirju, mis puudutavad otsuse tegemist vahekohtus ja 5) suurendada üldkohtute võimu vahekohtu otsuste tähistamisel ex officio, kui need käivad üldhuvide ja seaduse vastu.

Uues TKS-e eelnõus, millega mul oli võimalus linnulennuliselt tutvuda, on üldiselt vahekohtu instituut püsima jäänud. Täpsustatud on vaid üksikud paragraafid, mis, silmas pidades praegu kehtiva seaduse eeskirju, kõrvaldab puudused ja tühikud, mis ilmnenu selle instituudi tegelikul rakendusel. Võiks vaid mainida, et vahekohtu kompetentsist on välja lülitatud vaidlused, mis käivad ^{arjotuse kohta} ~~kinnisvarade kohta.~~

Käesolevas töös kasustatud kirjandus:

Анненков, И. Опыт комментария к уставу гражданскаго судопроизводства, том VI, 1887.

Исаенко, В. Л. Особые производства. Практический комментарий к третьей части устава гражд. судопроизводства, 1913.

Судебные уставы 20 ноября 1864 года I, 1867.

Зольметн, А. Юридическое исследования и статьи, 1894.

Потролов, И. Гражданский процесс, 1925.

Шенин, В. О силе решений третейского суда, 1896.

Вишын, Третейский суд по русскому праву, 1856.

Ex-Vene Senati seletused.

TKS uus eelnõu.